

УДК 378.147=512

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ УЧНІВ У ГОВОРІННІ ТУРЕЦЬКОЮ МОВОЮ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Ірина Кіндрась

*Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка,
кафедра тюркології,
вул. Володимирська, 60, Київ, Україна, 01601,
тел: 0674105781, e-mail: Pogrebnyak-irina@mail.ru*

Розглянуто проблему формування мовленнєвої компетенції учнів у говорінні турецькою мовою.

Ключові слова: мовленнєва компетенція, мовленнєва діяльність, розвиток мовленнєвих умінь, діалогічне та монологічне мовлення.

Основним напрямом освіти в сучасній Україні є особистісно-орієнтоване навчання, яке зумовлене комунікативним підходом до навчання і викладання іноземної мови. Одним із головних критеріїв комунікативного підходу у навчанні є створення мовленнєвих ситуацій у процесі навчання, приблизних до реального життя. Комунікативний підхід забезпечує самостійну та творчу роботу учнів, а також використання мови, як засобу спілкування для досягнення навчальних цілей.

На превеликий жаль, проблема методики навчання іншомовного спілкування, зокрема навчання монологічного та діалогічного мовлення, є недостатньо дослідженим і дуже **актуальним** для освіти в Україні.

Адже, як відомо, на уроках іноземної мови далеко не всіх умов додержуються як учителі, так і учні. Дуже часто трапляється такий вид роботи, як “вчитель–учень”, а не “учень–учень”; матеріал використовують штучний, який не сприяє створенню життєвих умов та ситуацій спілкування. Важливим недоліком у вивченні іноземної мови та іншомовного спілкування є використання не іноземної мови, а рідної, що не призводить до ефективного сприйняття та подальшого використання іншомовного матеріалу. Усе це доводить, що проблема визначення шляхів навчання діалогічного мовлення у контексті комунікативного підходу не достатньо розроблена у методиці викладання іноземних мов, а тим більше у методиці викладання турецької мови в українських навчальних закладах і є надзвичайно **актуальною**.

Мовленнєва компетенція учнів в іншомовному говорінні відбувається в межах особистісно-орієнтованого підходу, який враховує рівень мовленнєвого розвитку, мовні здібності, наміри, бажання, індивідуальні особливості кожного учня, стимулює творчі прояви особистості з орієнтацією на її індивідуальність. Одним із головних принципів розвитку мовлення та навчання учнів турецької мови є принцип комунікативної спрямованості процесу навчання.

Цей принцип означає, що навчання турецької мови має бути спрямоване на оволодіння нею як засобом спілкування; на засвоєння дітьми навичок розмовної літературної турецької мови та вмінь практично їх використовувати відповідно до ситуації спілкування [4, с. 13–27].

Навчання турецької мови як і будь-якої іноземної мови і розвиток мовлення не зводяться лише до мовленнєвої діяльності та до реалізації і використання мовної системи. Оскільки мова і мовлення обслуговують усі види діяльності учня, доречним буде говорити про взаємозв'язок усіх видів діяльності в мовленнєвому спілкуванні, про інтеракційну взаємодіючу діяльність [1, с. 44].

Інтеракційна діяльність обов'язково передбачає наявність певних знань, умінь і навичок, що є однією з базисних характеристик особистості, її компетентності. Компетентність – це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання; вміння; навички; креативність; здатність творчо вирішувати завдання – складати творчі розповіді, малюнки і конструкції за задумом; ініціативність; самостійність; самооцінку; самоконтроль.

Компетентність має вікові характеристики, які розглядають як орієнтовні показники розвитку особистості на кожному віковому етапі, базисні характеристики компетенції певного виду діяльності мовленнєвої, художньої, пізнавальної, музичної, конструкторської тощо.

У мовленнєвій діяльності варто розрізнити мовну і мовленнєву компетенції, а в мовленнєвій компетенції – лексичну, фонетичну, граматичну, монологічну та комунікативну.

Мовленнєва компетенція – це вміння адекватно й доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях, висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо, використовувати для цього як мовні, так і позамовні: міміка, жести, рухи та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Комунікативна компетенція – комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування [5, с. 56].

Сучасний підхід до навчання мови потребує формування всебічно розвинутої, духовно багатой мовної особистості, спроможної на соціальну адаптацію й репрезентацію власної індивідуальності не тільки засобами рідної мови, а й іноземної мови. Повноцінну мовленнєву підготовку студентів забезпечує виховання культури мовлення, зокрема формування такого її складника, як культура виразного й образного мовлення, що досягається не тільки вивченням словесно-інтонаційних засобів мови, дотриманням літературних норм, а й культурою мис-

лення й почуттів, мовленнєвою поведінкою комунікантів. Ще на початковому етапі учень повинен засвоїти відповідні мовленнєві знання, вміння та навички, необхідні для спілкування іноземною мовою. Задля цього потрібно лише дібрати адекватні методи та прийоми розвитку мовлення і навчання учнів іноземної, а саме турецької мови. Ситуації спілкування та соціально-побутові ситуації складаються в нашому житті кожного дня. В умовах сучасного суспільства з'являється все більше і більше можливостей спілкуватись іноземною мовою, навіть не від'їжджаючи за кордон [2, с. 9–10].

Культура мовлення передусім пов'язана з комунікативними якостями мовлення, які розробляють вчені В. Виноградов, Б. Головін, О. Леонтьєв, В. Костомаров, С. Ожегов, Л. Скворцов та ін. Проблемою комунікативних якостей мовлення займалися й лінгвісти, літературознавці, методисти (Н. Бабич, О. Біляєв, Л. Булаховський, Д. Ганич, М. Жовтобрюх, Л. Мацько, І. Олійник, М. Пентиліук, М. Сулима, М. Рильський). Найважливішим є розкриття сутності таких комунікативних якостей мовлення, як образність і виразність, оскільки вони досягаються виражальними засобами іноземної мови, тобто визначаються рівнем умінь і навичок користуватися ними в мовленнєвій діяльності [4, с. 13–27].

Звідси виникає потреба визначення ролі виражальних засобів у системі мовленнєвої діяльності учнів. Робота над виражальними засобами мови сприяє кращій мовленнєвій підготовці, підвищенню рівня культури їхнього мовлення, оскільки учні, оволодіваючи виразністю й образністю мовлення, краще усвідомлюють роль виражальних можливостей турецької мови.

Опрацювання наукової літератури з психології та психолінгвістики (П. Гальперін, Л. Григоровська, О. Леонтьєв, О. Лурія, В. Москалець, А. Петровський, О. Потебня, С. Рубінштейн та ін.), спостереження за навчальним процесом дало підстави стверджувати: у формуванні мовленнєвої компетентності учнів за допомогою виражальних засобів мови, основним компонентом якого є розвиток образного та виразного мовлення, доцільне врахування таких рівнів психічного відображення: сенсорно-перцептивного, мовленнєво-мисленнєвого рівня уявлень [1, с. 7–12].

Навчання турецької мови учнів у процесі засвоєння виражальних засобів становить систему, що регулюється загальнодидактичними та лінгводидактичними принципами, бо лише ці принципи в єдності цілісно охоплюють процес навчання. Формування мовленнєвої компетентності учнів при засвоєнні виражальних засобів турецької мови доцільно проводити за допомогою загальноприйнятих у методиці способів навчання із урахуванням специфічних прийомів розвитку виразного й образного мовлення учнів.

Для ефективного формування мовленнєвих умінь і навичок учнів у процесі засвоєння турецької мови варто запровадити спеціальні вправи: аналіз синонімів у словниках та синонімічних конструкцій у тексті; аналіз багатозначних слів у тлумачних словниках; аналіз виражальних засобів у текстах-зразках; добір граматичних синонімів і пояснення умов їх уживання; добір слів на ту чи іншу смислову тему; вибір нормативного варіанту; переробка текстів, лексично та синтаксично недосконалих; порівняння зразкових текстів; спостереження в ху-

дожних текстах над фразеологізмами, синтаксичними конструкціями; конструювання власного тексту з певним стилістичним завданням [6, с. 17–18].

Успішному формуванню мовленнєвої компетентності учнів у процесі засвоєння турецької мови сприяють імітаційні (індивідуальні й інтерактивні) методи навчання, оскільки саме за їх допомогою удосконалюється виразність мовлення, що залежить від багатства словника й емоційності мовця, інтонаційної багатобарвності його мовлення та умінь урізноманітнювати синтаксичну організацію тексту [3, с. 38–41].

Навчання учнів культури іноземної мови, мовленнєвого спілкування та розвиток культурного мовлення відбувається на комплексних та тематичних мовленнєвих заняттях, на яких присутні до 15 учнів.

На заняттях з розвитку культури мовлення активність учнів виявляється в розумовій діяльності. Протягом заняття вони слухають, відповідають на запитання, розповідають, спілкуються, створюють життєві ситуації, думають, порівнюють, встановлюють причинні зв'язки і залежності, узагальнюють, роблять висновки. Учні мають справу зі словом, яке іноді супроводжується наочністю [3, с. 27–32].

Максимальна мовленнєва активність учнів: чим більше учні говорять на занятті, тим воно ефективніше. У зв'язку з цим не рекомендується на мовленнєвих заняттях використовувати технічні засоби навчання. Вони відволікають увагу учнів і стримують мовленнєву активність. Варто пам'ятати, що наявність наочності призводить до гальмування мовленнєвої активності [2, с. 50–58].

Створюючи типову ситуацію та вживаючи слова і вирази щоденного користування: *Доброго дня – Günaydin*, до побачення – *Noşçakalın*, будь ласка – *Rica ederim*, дякую – *Teşekkür ederim*, учитель повинен навчити нових методів спілкування з оточуючими, підказувати та нагадувати учням ті вирази і слова, які не так часто зазвичай вживаються в щоденному житті. Зацікавити учнів вживати якомога більше ввічливих слів та виразів привітання та доречного їх використання, влаштовувати різні конкурси, придумувати та програвати життєві ситуації з якомога більшим використанням фраз, що були вивчені. Показати відмінності ставлення людей до особи залежно від коректно та ввічливо поставленого запитання, звертання. Показати різнобарвність турецької мови та навчити вільно володіти її різними формами одного і того ж виразу. Пояснити взаємозв'язок культурного мовлення та залежність людських відносин від культури спілкування [4, с. 65–67].

Крім групових занять, учитель протягом тижня, місяця повинен планувати і проводити індивідуальні заняття та індивідуально-групові, які мають переважно тематичний характер – виховання культури мовлення.

Іншою формою навчання турецької мови та розвитку мовлення, а саме формуванню комунікативної компетенції є індивідуальна робота в повсякденному житті, протягом дня.

Мета індивідуальної роботи – закріплення мовленнєвих умінь чи навичок, яких учні набули на заняттях.

Кінцевим результатом комплексної роботи і є формування мовленнєвої компетенції дітей [2, с. 5–12].

Рівень сформованості мовленнєвих умінь і навичок виявляється в мовленнєвій діяльності особистості та є одним із чинників загальної культури людини. Тому процес засвоєння турецької мови тісно пов'язаний із формуванням мовленнєвої компетентності, яка характеризується свідомим ставленням до мови, глибоким знанням її, розвиненим мовленням, а отже, і мисленням, інтелектом, емоційною сферою, емоційно-естетичним сприйняттям мови й мовлення, що передбачає чутливість до слова, здатність відчувати й розуміти всі відтінки його значення, відчувати красу турецької мови, її багатство, виразність, образність [5, с. 43–47].

Отже, підсумовуючи все вищесказане, варто зазначити, що формування комунікативної компетенції спрямоване не лише на розвиток мовленнєвих здібностей, а й на розвиток грамотності та культури мовленнєвого спілкування, мовленнєвого етикету та етичних норм спілкування у говорінні турецькою мовою.

Кінцевою метою роботи з розвитку мовлення є формування культури спілкування, тому завданнями формування комунікативної компетенції є:

- а) розвиток комунікативних здібностей – емоційне спілкування зі співрозмовником;
- б) засвоєння ввічливих форм спілкування, розвиток мовленнєвого етикету;
- в) формування культури мовлення;
- г) формування культури спілкування.

Стаття: надійшла до редакції 16.12.2013

доопрацьована 20.02.2014

прийнята до друку 23.04.2014

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Артемов В. А.* Психология обучения иностранным языкам : учеб. пособие / В. А. Артемов. – М. : Просвещение, 1969. – 279 с.
2. *Бех П. О.* Концепція викладання іноземних мов в Україні / П. О. Бех, Л. В. Биркун // Іноземні мови. – 1996. – № 2. – С. 3–8.
3. *Китайгородская Г. А.* Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам / Г. А. Китайгородская. – М. : Изд-во Московского университета, 1986. – 52 с.
4. *Олійник Т. І.* Рольова гра у навчанні англійській мові / Т. І. Олійник. – К. : Освіта, 1992. – 128 с.
5. *Пассов Е. И.* Основы методики обучения иностранным языкам / Е. И. Пассов. – М. : Русский язык, 1977. – 216 с.
6. *Tarcan A.* Yabancı Dil Öğretim Teknikleri / A. Tarcan. – Ankara, Nöbel. – 2004. – 94 с.

SPEAKING COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS IN SPEAKING TURKISH

Iryna Kindras

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Turkish Department of Philology Institute,
60, Volodymyrska str., Kyiv, Ukraine, 01601,
tel.: 0674105781, e-mail: Pogrebnyak-irina@mail.ru*

The article is about the problem of speech competence of pupils in speaking Turkish.

Key words: speaking competence, communicative activity, development of speaking competence, dialogic and monologue speech.

РЕЧЕВАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ УЧЕНИКОВ В ГОВОРЕНИИ НА ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Ирина Киндрась

*Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко,
кафедра тюркологии,
ул. Владимирская, 60, Киев, Украина, 01601,
тел.: 0674105781, e-mail: Pogrebnyak-irina@mail.ru*

Статья рассматривает проблему формирования речевой компетенции учеников в говорении на турецком языке.

Ключевые слова: речевая компетенция, речевая деятельность, развитие речевых умений, диалогическая и монологическая речь.